

een toevallige bezoeker. Ze merken tevens op dat niet iedereen zich op dezelfde manier uit: de schrijver van een boek, de juf en een ander kind kunnen over dezelfde dingen en gebeurtenissen telkens andere opmerkingen plaatsen.

De taak van de onderwijzer is o.a. om de kinderen te leren van de taal als uitingsmiddel enige distantie te nemen. Langzamerhand raken de kinderen het voornamelijk spelend bezig zijn, zoals op de kleuterschool, ontgroeid. Ze volstaan niet meer met alleen maar dingen te 'doen', maar gaan ook nadenken over wat ze doen.

Met behulp van taal leren ze de wereld om zich heen geartikuleerder en gedifferentieerder waarnemen. Nog wat later zijn de kinderen ook in staat om de taal als een vormsysteem te beschouwen.

Deze groei naar grotere distantie heeft naast winst- ook verliespunten, temeer omdat in het schoolsysteem nauwelijks pogingen worden ondernomen de vereiste distantie met vormen van spontaan-emotioneel gedrag te combineren. Een treffend voorbeeld bestaat binnen het schriftelijk taalgebruik. Eerste en tweede klassers gebruiken, ongehinderd door enige kennis van de spellingsregels, ook zogenaamd moeilijke woorden in hun verhaaltjes en brieven.

Maar naarmate de kinderen langer op de basisschool zitten, worden ze steeds minder spontaan in hun schriftelijk taalgebruik. Met het naderen van de Cito-eindtoets in de zesde klas verwordt het schriftelijk taalonderwijs meer en meer tot spellingsonderwijs.

In vergelijking met de kleuterschool komt ook het mondeling taalonderwijs in de knel. Al datgene waarvan men denkt dat het in het voortgezet onderwijs als belangrijk wordt beschouwd, krijgt nu als vak apart de meeste aandacht in het onderwijsprogramma (spelling, rekenen/wiskunde, natuurkunde/biologie, aardrijkskunde/geschiedenis). Binnen het basisonderwijs is men met deze verbrokkeling niet gelukkig en streeft men dan ook naar integratie en vernieuwing van het aardrijkskunde/geschiedenis/biologie/natuurkunde onderwijs binnen naar wat 'wereldoriëntatie' wordt genoemd.

Omdat op de basisschool het systeem van de vakleerkrachten ontbreekt lijken hier de mogelijkheden gunstig te liggen om ook in de hogere leerjaren taalonderwijs en wereldoriëntatie bv. te integreren.

NEDERLANDS IN DE BIJLMER

Els Rekers

De Open Schoolgemeenschap Bijlmer is een experimenterende school die in augustus 1971 van start gegaan is met 100 leerlingen in het eerste leerjaar. De school streeft een zo groot mogelijke integratie van beroepsonderwijs, algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs na.

De leraren die zich met dit onderwijsexperiment bezighouden, werken veel in teamverband.

Een enorm voordeel voor iemand die aan een dergelijk experiment gaat werken is, dat hij zijn vak op de helling kan zetten, de zin en de onzin ervan kan overwegen. En dan valt al gauw veel van wat aan Nederlands gedaan wordt in de huidige Nederlandse brugklassen, door de mand. Wat is de zin van 'moeilijke' teksten met opdrachten, omdat het 'moeilijke' teksten zijn. Wat heb je eraan om zo maar te leren een tekst 'in te delen'? Wat is de zin van het klasgesprek om het klasgesprek? Mijns inziens worden veel middelen tot doel gemaakt. Wat is het voornaamste doel van het vak 'Nederlands' op de Open School in de Bijlmermeer, met 100 kinderen uit alle sociale milieus, uit Nederland, Suriname en enige landen om de Middellandse Zee? Het doel van het onderwijs in de Nederlandse taal, dat men hier nauwelijks nog moedertaalonderwijs kan noemen, is in de eerste plaats sociaal. Het is een middel tot de algehele persoonlijkheidsontplooiing. Het is een middel tot communicatie, tussen de leerlingen onderling, tussen de leraren en de leerlingen, tussen de leraren.

Wat houdt dit in de praktijk in?

De docenten probeer ik te begeleiden waar het de presentatie van hun stof (mondeling of schriftelijk) betreft. Gedurende de eerste weken, in augustus en september, heb ik zelf nog geen lessen gegeven, maar uitsluitend lessen van anderen bijgewoond. Je moet immers ontdekken waar je vak in een ander vak een hulpmiddel kan zijn!

Daarbij lette ik op het taalgebruik van de docent, op het rendement daarvan bij de leerlingen. En een van de eerste zaken die zeer duidelijk werden was, dat abstraheren, in welke vorm dan ook, uit den boze was. Verder lette ik op het spreken van de docent, hoe snel, hoe moeilijk qua zinsbouw en woordkeus, hoeveel informatie ineens geeft hij, hoe beeldend is zijn taal voor kinderen, hoe raakt hij hun leefwereld, realiseert hij zich dat hij voor zoveel verschillende referentiekaders spreekt?

Het luisteren bleek in ieder geval (en blijkt nog) voor de leerlingen zeer moeilijk.

In samenwerking met mijn kollega's begeleid ik de leerlingen, waar het de ontplooiing van hun communicatiemogelijkheden betreft, binnen de 'andere vakken'.

Daarvoor kan ik per lesgroep een lestijd van 100 minuten per week bijtreden in een les.

Zo wordt b.v. het lezen en schrijven en indelen van informatieve teksten geoefend in de aardrijkskunde/geschiedenislessen. In de wiskundeles vindt een oefening in formuleren plaats, of een gesprek van een groepje leerlingen met als doel om gezamenlijk een probleem op te lossen.

In de praktijkles (handvaardigheid) kan een evaluerend gesprek plaatsvinden naar aanleiding van door de leerlingen gemaakte werkstukken. Een voorbeeld van zo'n les is wellicht illustratief. Bij handvaardigheid hadden de leerlingen de

opdracht gehad om van hout een woonvorm (huis) in de ruimste zin te maken. De les werd gehouden toen alle leerlingen hun werkstuk af hadden. De leerlingen zaten met 6 à 8 om een tafel waarop 3 of 4 werkstukken stonden die niet van henzelf waren. In groepjes van 2 kregen ze eerst vragen te beantwoorden (schriftelijk) over een werkstuk. De vragen waren gericht op het onderscheid 'naar fantasie', 'naar de werkelijkheid', bv.: 'Wat voor mensen denk je dat in het huis wonen?' De antwoorden varieerden dan ook van 'boeren', waar het een duidelijke boerderij betrof, tot 'marsbewoners' of 'feeën', waar het fantasie-werkstukken betrof. De lerares en ik noteerden de antwoorden overzichtelijk op een flap. Ondertussen maakten de leerlingen in groepjes van twee een zo nauwkeurig mogelijke beschrijving van het werkstuk dat voor hen stond. De beschrijvingen werden gemaakt op even grote kaarten. De kaarten werden geschud en ieder tweetal trok een kaart. De kaart moest in het werkstuk gestoken worden, waarop de beschrijving van toepassing was. Zo leerden de kinderen dat een aanduiding als 'waardeloos' of 'goed' in geen enkel opzicht kenmerkend is voor een werkstuk. In een groepsgesprek daarna werd geëvalueerd waarom sommige kaarten in een verkeerd werkstuk gestoken waren, en kwam naar voren dat een fantasie-werkstuk voor de maker en anderen even veel of zelfs meer waarde kan hebben als een werkstuk dat lijkt op de 'werkelijkheid'. Een aanvankelijk negatieve beoordeling van fantasie-werkstukken veranderde bij veel kinderen in positieve zin.

Zo diende 'beschrijving' en 'klasgesprek' hier duidelijk een inhoudelijk doel uit het vak handvaardigheid en een sociaal doel.

Op twee manieren funktioneert 'het nederlands' dus in de andere vakken: als gerichte oefening in het lezen en schrijven van informatieve teksten, in schriftelijke taken, en als communicatie-oefening bij groepstaken, waarbij dan in de hele groepstaak een duidelijk sociaal doel ingebouwd is.

De andere lestijd van 100 minuten per lesgroep besteed ik aan de expressieve, creatieve ontplooiing van de leerlingen, trachtend daarbij zoveel mogelijk aanknopingspunten te vinden bij hun leefwereld en fantasie. Hoewel ook dit zeer boeiende ervaringen zijn, lijkt het mij niet juist er in dit artikel verder op in te gaan.

Resultaten? Van het gefintegreerde nederlands zijn de resultaten uiteraard moeilijk te meten, zeker niet in cijfers om te zetten.

Binnen de ontwikkeling van het experiment wordt gezocht naar criteria om voor de leerlingen hun vorderingen in dit opzicht zichtbaar te maken. Op onwetenschappelijke wijze is de vooruitgang in lezen, schrijven, spreken en luisteren naar elkaar al zichtbaar. Luisteren naar de leraar blijft een moeilijk punt. Het mes is hier overigens duidelijk aan twee kanten bot.

Het Nederlands in de Bijlmer is nog steeds in ontwikkeling; dit is slechts de weergave van een fase van het experiment. Misschien zijn sommige ideeën die er aan ten grondslag liggen, op de een of andere manier ook toepasbaar op andere scholen voor voortgezet onderwijs.